DIONYSII CATONIS DISTICHA DE MORIBVS AD FILIVM.

Recognita de novo ad Metaphrasin & castigationes Iosephi Scaligeri:

à J. R.

In usum Scholarum.

EDINBURGI,
Excudebat ROBERTUS BRYSON. *ad Insigne* JONÆ. 1639.

PRÆFATIO.

Cum breviſsimis præceptis.

QUum animadverterem, quamplurimos homines graviter errare in viâ morum, ſuccurrendum & conſulendum eorum opinioni fore exiſtimavi, maximè, ut glorioſè viverent, & honorem contingerent. Nunc te (fili chariſſimè) docebo, quo pacto morem animi tui componas. Igitur præcepta mea ita legito, ut intelligas. Legere enim, & non intelligere, negligere eſt.

Taque DEO ſupplica.
Parentes ama.
Cognatos cole.
Magiſtrum metue.
Datum ſerva.
Foro pare.
Cum bonis ambula.
Ad conſilium ne acceſſeris, antequam voceris.
Mundus eſto.
Saluta libenter.
Majori cede.
Minori parce.
Rem tuam cuſtodi.
Verecundiam ſerva.
Diligentiam adhibe.
Libros lege.
Quæ legeris memento.
Familiam cura.
Blandus eſto.
Iraſci ab re noli.
Neminem irriſeris.
Miſerum ne irriſeris.
Mutuum dato.
Cui des, videto.
In judicium adeſto.
Convivare rarò.
Quod ſatis eſt dormi.
Jusjurandum ſerva.
Vino te tempera.
Pugna pro patriâ.
Nil temerè crediderís.
Tu te conſule.
Meretricem fuge.
Literas diſce.
Nihil mentire.
Bonis benefacito.
Maledicus ne eſto.
Exiſtimationem retine.
Æquum judica.
Parentes patientiâ vince.
Beneficij accepti memor eſto.
Ad prætorium ſtato.
Conſultus eſto.
Utere virtute.
Iracundiam tempera.
Trocho lude.
Aleas fuge.
Nihil arbitrio virium feceris.
Minorem te ne contempſeris.

Aliena concupiscere noli.
Conjugem rama.
Liberos erudi.
Patere legem, quam ipse tuleris.
Pauca in convivio loquere.
Illud stude agere, quod justum est.
Amorem libenter ferto.

DISTICHORUM DE MORIBUS.

LIBER I.

Dei cultus præcipuus.

SI DEUS est Animus, nobis ut carmina dicunt;
Hic tibi præcipuè sit purâ mente colendus.

Somnolentia vitanda.

Plus vigila semper, ne somno deditus esto:
Nam diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

Cohibenda lingua.

Virtutem primam esse puta compescere linguam;
Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.

Sibi ipsi conveniendum.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse:
Conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.

Nemo temerè culpandus.

Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
Quum culpas alios, nemo sine crimine vivit.

Utilitas divitiis anteponenda.

Quæ nocitura tenes, quamvis sint chara, relinque;
Utilitas opibus præponi tempore debet.

Mores pro tempore mutandi.

Constans & levis, ut res ipsa expostulat esto,
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Uxori non semper assentiendum.

Nil temerè uxori de servis crede querenti,
Sæpe etenim mulier quem conjunx diligit, odit.

Instandum correctioni Amici.

Cumq; mones aliquem, nec se velit ipse moneri,
Si tibi sit charus, noli desistere cœptis.

Stulti verbis non vincuntur.

Contra verboſos noli contendere verbis,
Sermo datur cunctis, animi ſapientia paucis.

Amicus ſibi quiſque primus.

Dilige ſic alios, ut ſis tibi charus amicus,
Sic bonus eſto bonis, ne te mala damna ſequantur.

Rumores ſpargere vetitum.

Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi:
Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe loquutum.

Fides aliena non promittenda.

Spem tibi promiſſi certam promittere noli.
Rara fides ideo eſt, quia multi multa loquuntur.

Iudex quiſque ſui.

Cùm te aliquis laudat, judex tuus eſſe memento:
Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Beneficiorum ratio.

Officium alterius multis narrare memento:
Atq; aliis cùm tu benefeceris, ipſe ſileto.

Senio benè geſta referenda.

Multorum cùm facta ſenex & dicta recenſes,
Fac tibi ſuccurrant, juvenis quæ feceris ipſe.

Suſpicionis labes.

Ne cures, ſi quis tacito ſermone loquatur.
Conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici.

In proſperis de adverſis cogitandum.

Cùm fueris fœlix, quæ ſunt adverſa caveto:
Non eôdem curſu reſpondent ultima primis.

Mors alterius non ſperanda.

Cùm dubia & fragilis ſit nobis vita tributa,
In morte alterius ſpem tu tibi ponere noli.

Amicus in dono æſtimandus.

Exiguum munus cùm dat tibi pauper amicus,
Accipito placidè, plenè & laudare memento.

Paupertatis tolerantia.

Infantem nudum cùm te natura creârit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.

Mors non formidanda.

Ne timeas illam, quæ vitæ est ultima finis,
Qui mortem metuit, quod vivit, perdit idipsum.

Amicorum ingratitudo fugienda.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,
Incusare Deum noli, sed teipse coerce.

Frugalitas.

Ne tibi quid desit, quæsitis utere parce:
Utq; quod est serves semper tibi deesse putato.

Promissio iterata molesta.

Quod præstare potes, ne bis promiseris ulli:
Ne sis ventosus, dum vis bonus ipse videri.

Ars arte deludenda.

Qui simulat verbis, nec corde est fidus amicus,
Tu quoq; fac simile, sic ars deluditur arte.

Blandiloquentia suspecta.

Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Liberi artibus instruendi.

Quum tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere vitam.

Res quomodo æstimanda.

Quod vile est carum, quod carum est, vile putato:
Sic tibi nec cupidus, nec avarus habeberis ulli.

Culpata non facienda.

Quæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse,
Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Concedenda petenda.

Quod justum est petito, vel quod videatur honestum
Nam stultum est petere id quod possit jure negari.

Nota ignotis non commutanda.

Ignotum tibi tu noli præponere notis,
Cognita judicio constant, incognita casu.

Dies quisque supremus putandus.

Cũm dubia incertis versetur vita periclis,
Pro lucro tibi pone diem, quicunq; laboras.

Obsecundandum amicis.

Vincere cùm possis, interdum cede sodali,
Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

Amicitiæ mutua officia.

Ne dubita, cùm magna petas impendere parva:
His etenim rebus conjungit gratia charos.

Amicitia rixas odit.

Litem inferre cave, cùm quo tibi gratia juncta est,
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Castigatio sine irâ.

Servorum culpis, cùm te dolor urget in iras:
Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Patientiâ vince.

Quem superare potes interdum vince ferendo:
Maxima enim morum semper patientia virtus.

Quæsita sunt servanda.

Conserva potius, quæ sunt jam parta labore:
Cùm labor in damno est, crescit mortalis egestas.

Consulendum sibi in primis.

Dapsilis interdum notis, & charus amicis,
Cùm fueris felix, semper tibi proximus esto.

LIBER II. PRÆFATIO.

TElluris si fortè velis cognoscere cultus,
Virgilium legito: quod si mage noscere laboras
Herbarum vires, Macer has tibi carmine dicet,
Corporis ut cunctos possis depellere morbos,
Si Romana cupis & civica noscere bella,
Lucanum quæras, qui Martis prælia dixit.
Si quis amare velis, vel discere amare legendo,
Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,
Ut sapiens vivas, audi, quæ discere possis:
Per quæ semotum vitijs traducitur ævum.
Ergo ades, & quæ sit sapientia, disce legendo.

De omnibus benè merendum.

Si potes, ignotis etiam prodesse memento,
Utilius regno est meritis acquirere amicos.

Arcana non ſcrutanda.

Mitte arcana Dei, cœlumq; inquirere quid ſit,
Cùm ſis mortalis, quæ ſunt mortalia cura.

Mortis timor gaudia pellit.

Linque metum lethi, nam ſtultum eſt tempore in omni
Dum mortem metuas, amittere gaudia vitæ.

Iracundia cavenda.

Iratus de re incertâ contendere noli:
Impedit ira animum, ne poſſit cernere verum.

Expendendum ubi opus eſt.

Fac ſumptum properè cùm res deſiderat ipſa,
Dandum etenim eſt aliquid, cùm tempus poſtulat aut res.

Fortuna modica tutior.

Quod nimium eſt fugito, parvo gaudere memento:
Tuta mage eſt puppis, modico quæ flumine fertur.

Occulta vitia reticenda.

Quod pudeat ſocios prudens celare memento,
Ne plures culpent id quod tibi diſplicet uni.

Occulta tandem revelantur.

Nolo putes pravos homines peccata lucrari:
Temporibus peccata latent, ſed tempore patent.

Imbecillitas virtute compenſatur.

Corporis exigui vires contemnere noli,
Conſilio pollet, cui vim natura negavit.

Cedendum potiori ad tempus.

Cui ſcieris non eſſe parem te, tempore cede,
Victorem à victo ſuperari ſæpé videmus.

Rixandum cum familiaribus non eſſe.

Adverſus notum noli contendere verbis,
Lis minimis verbis interdum maxima creſcit.

Fortuna non quærenda ſorte,

Quid Deus intendat noli perquirere ſorte,
Quid ſtatuat de te, ſine te deliberat ipſe.

Luxus odium generat.

Invidiam nimio cultu vitare memento:
Quæ ſi non lædit, tamen hanc ſufferre moleſtum eſt.

Animus

Animus non deponendus ob iniquum jud'

Esto animo forti, cùm sis damnatus iniquè,
Nemo diu gaudet, qui judice vincit iniquo.

Reconciliatis lis non refricanda.

Litis præteritæ noli maledicta referre:
Post inimicitias iram meminisse, malorum est.

Teipsum neque lauda, neque culpa.

Ne te collaudes, nec te culpaveris ipse:
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Parsimonia.

Utere quæsitis parcè, cùm sumptus abundat,
Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.

Supercilium nonnunquam deponendum.

Insipiens esto, cùm tempus postulat, aut res:
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Neque prodigus, neque avarus.

Luxuriam fugito, simul & vitare memento
Crimen avaritiæ: nam sunt contraria famæ.

Loquaci parum credendum.

Noli tu quædam referenti credere semper,
Exigua iis tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Ebrius vinum non accusat.

Quod potus peccas, ignoscere tu tibi noli:
Nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.

Amicis consilia credenda.

Consilium arcanum tacitò committe sodali:
Corporis auxilium medico committe fideli.

Successus malorum ne te offendat.

Indignos noli successus ferre molestè:
Indulget fortuna malis, ut lædere possit.

Futuros casus providendos.

Prospice, qui veniunt, hos casus esse ferendos,
Nam levius lædit quicquid prævidimus ante.

Animus in adversis spe fovendus.

Rebus in adversis animum submittere noli:
Spem retine: spes una hominem nec morte relinquit.

Oppor-

Opportunitas, cùm contingit, tenenda.

Rem tibi quam noſtes aptam, dimittere noli,
Fronte capillata, poſt eſt occaſio calva.

Futura ex præteritis colligenda.

Quod ſequitur ſpecta, quodq; imminet ante videto.
Illum imitare Deum, qui partem ſpectat utramque.

Vitæ ratio habenda

Fortius ut valeas, interdum parcior eſto:
Pauca voluptati debentur, plura ſaluti.

Multitudini cedendum.

Judicium populi nunquam contemnſeris unus,
Ne nulli placeas dum vis contemnere multos.

Valetudo curanda.

Sit tibi præcipuè, quod primum eſt, cura ſalutis:
Tempora ne culpes, cùm ſit tibi cauſa doloris.

Somnia non obſervanda.

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit idipſum.

LIBER III.

PRÆFATIO.

HOc quicunq; voles carmen cognoſcere Lector,
Quum præcepta ferat, quæ ſunt gratiſſima vitæ
Commoda multa feres, ſin autem ſpreveris illud,
Non me ſcriptorem, ſed te neglexeris ipſe.

Dandum eſſe operam literis.

Inſtrue præceptis animum, nec diſcere ceſſes:
Nam ſine doctrina vita eſt quaſi mortis imago.

Moribus captanda fama.

Fortunæ donis ſemper parere memento,
Non opibus bona fama datur, ſed moribus ipſis.

Rectè agendo aliorum linguam ne timeas.

Cùm rectè vivas, ne cures verba malorum:
Arbitrii noſtri non eſt, quid quiſq; loquatur.

Amici crimen celandum.

Productus teſtis, ſalvo tamen ante pudore,
Quantumcunq; potes celato crimen amici.

Blandiloquentia ſuſpecta.

Sermones blandos, blæſoſque cavere memento:
Simplicitas veri fama eſt, fraus ficta loquendi.

Ignava vita fugienda.

Segnitiem fugito, quæ vitæ ignavia fertur:
Nam cùm animus languet, conſumit inertia corpus.

Animus feſſus relaxandus.

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut poſſis animo quemvis ſufferre laborem.

Malo animo neminem reprehendas.

rius dictum, aut factum ne carpſeris unquam,
exemplo ſimili ne te derideat alter.

Hæreditas augenda.

Quod tibi ſors dederit tabulis ſuprema, notato,
Augendo ſerva, ne ſis, quem fama loquatur.

Senecta ſit munifica.

Cùm tibi divitiæ ſuperant, in fine ſenectæ,
Munificus facito vivas, non parcus avaris.

Verba attendenda, non os loquentis.

Utile conſilium dominus ne deſpice ſervi:
Nullius ſenſum ſi prodeſt, tempſeris unquam.

Præſenti utendum fortuna.

Rebus & in cenſu, ſi non eſt, quòd fuit antè,
Fac vivas contentus eo, quod tempora præbent.

Uxor ſpe dotis non quærenda.

Uxorem fuge ne ducas ſub nomine dotis,
Nec retinere velis ſi cœperit eſſe moleſta.

Alieno ſapere exemplo.

Multorum diſce exemplo quæ facta ſequaris,
Quæ fugias. Vita eſt nobis aliena magiſtra.

Nihil ultra vires.

Quod potes, id tentato: operis ne pondere preſſus,
ſuccumbat labor, & fruſtra tentata relinquas.

Conſentire videtur qui tacet.

Quod noſti haud rectè factum nolito ſilere:
Ne videare malos imitari velle tacendo.

Rigor

Rigor favore temperandus.

Judicis auxilium sub iniquâ lege rogato,
Ipsæ etiam leges cupiunt, ut jure regantur.

Feras quæ tuâ culpâ pateris.

Quod meritò pateris, patienter ferre memento:
Cumq; reus tibi sis, ipsum, te judice, damna.

Multa legenda, sed cum judicio.

Multa legas facito: perlectis perlege multa,
Nam miranda canunt, sed non credenda Poetæ.

Modestè in convivio loquendum.

Inter convivas fac sis sermone modestus:
Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

Iracundia uxoris non formidanda.

Conjugis iratæ nolito verba timere:
Nam lachrymis struit insidias dum fœmina plorat.

Quæsitis utendum, non abutendum.

Utere quæsitis, sed ne videaris abuti:
Qui sua consumunt, cùm deest, aliena sequuntur.

Mors non formidanda.

Fac tibi proponas mortem non esse timendam,
Quæ bona si non est, finis tamen illa malorum est.

Uxor proba si loquax, ferenda.

Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento.
Namq; malum est, te nolle pati, hanc non posse tacere.

Pietas erga parentes.

Æquâ diligito charos pietate parentes,
Nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.

LIBER IIII.

PRÆFATIO.

SEcuram quicunq; cupis perducere vitam,
Nec vitiis hærere animum quæ moribus obsunt:
Hæc præcepta tibi semper relegenda memento,
Invenies aliquid, quo te nitare magistro.

Divitiarum contemptus.

Despice divitias si vis animo esse beatus,
Quas qui suspiciunt, mendicant semper avari.

Vivere ad naturam optimum.

Commoda naturæ nullo tibi tempore deêrunt,
Si contentus eo fueris, quod postulat usus.

Res ratione regenda.

Cùm sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam, quæ nulla est, dicere cœcam.

Amor pecuniæ ad usum.

Dilige denarii, sed parcè dilige, formam,
Quam nemo sanctus, nec honestus captat ab ære.

In valetudine ne opibus parcas.

Quum fueris locuples corpus curare memento.
Æger dives habet nummos, se non habet ipsum.

Castigatio paterna ferenda.

Verbera cùm tuleris discens aliquando magistri,
Fer patris ingenium, quum verbis exit in iram.

Certa & utilia agenda.

Res age quæ prosunt: rursus, vitare memento,
In quibus error inest, nec spes est certa laboris.

Libenter donandum.

Quod donare potes gratis, ne vende roganti:
Nam rectè fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Suspitiosa statim expendenda.

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit,
Namq; solent primò quæ sunt neglecta, nocere.

Venus abstinentiâ cohibenda.

Cùm te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgêre gulæ noli, quæ ventris amica est.

Homo malus, fera pessima.

Cùm tibi proponas animalia cuncta timere,
Unum hominem tibi præcipio plus esse timendum.

Sapientia fortitudini præferenda.

Cùm tibi prævalidæ fuerint in corpore vires,
Fac sapias: sic tu poteris vir fortis haberi.

Amicus cordis medicus.

Auxilium à notis petito, si fortè laboras;
Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.

Sacrifi

Sacrificium spiritus contribulati.

Cùm sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius sperare salutem.

Amicus ex moribus deligendus.

Cùm tibi vel socium, vel fidum quæris amicum,
Non ubi fortuna est hominis, sed vita petenda.

Avaritia vitanda.

Utere quæsitis opibus: fuge nomen avari,
Quid tibi divitiæ prosunt, si pauper abundas?

Voluptas inimica famæ.

Si famam servare cupis, dum vivis honestam,
Hæc fugias animo, quæ sunt mala gaudia vitæ.

Senem etiam delirum ne irriseris.

Cùm sapias animo, noli irridere senectam:
Nam quicunq; senet, sensus puerilis in illo est.

Opes fluxæ, ars perpetua.

Disce aliquid: nam cùm subitò fortuna recessit,
Ars remanet, vitamq; hominis non deserit unquam.

Mores ex verbis cogniti.

Perspicito tecum tacitus quod quisq; loquatur:
Sermo etenim mores, & celat & indicat idem.

Ars usu juvanda.

Exerce studium, quamvis perceperis artem,
Ut cura ingenium, sic & manus adjuvat usum.

Vitæ contemptus.

Multum ne cures venturi tempora fati.
Non metuit mortem qui scit contemnere vitam.

Discendum & docendum.

Disce, sed à doctis: indoctos ipse doceto,
Propaganda etenim rerum doctrina bonarum est.

Bibendi ratio.

Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus,
Morbi causa mali, nimia est quæcunq; voluptas.

Ne damnes quod probaveris.

Laudâris quodcunq; palam, quodcunq; probâris
Hoc vide ne rursus levitatis crimine damnes.

Circumspectus utraque fortuna.

Tranquillis rebus quæ sunt adversa caveto:
Rursus in adversis melius sperare memento.

Studio crescit sapientia.

Discere nè cessa, curâ sapientia crescit,
Rara datur longo prudentia temporis usu.

Parcè laudandum.

Parcè laudato, nam quem tu sæpè probâris,
Una dies, qualis fuerit, monstrabit, amicus.

Discere ne pudeat.

Ne pudeat, quæ nescieris te velle doceri,
Scire aliquid laus est: turpe est nil discere velle.

Rebus utendum ad sobrietatem.

Cum Venere & Baccho lis est sed juncta voluptas
Quod blandũ est, animo complectere, sed fuge lites.

Tristibus & tacitis non fidendum.

Demisso tacitos animo vitare memento,
Qua flumen placidum est forsan latet altiùs unda.

Sors sorti conferenda.

Cùm tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
Alterius specta, quo sis discrimine pejor.

Ultra vires nihil aggrediendum.

Quod potes id tenta: nam littus carpere remis,
Tutius est multo, quam velum tendere in altum.

Cum justo iniquè non contendendum.

Contra hominem justum pravè contendere noli,
Semper enim Deus injustas ulciscitur iras.

Fortuna utraque æquè ferenda.

Ereptis opibus noli tu flere querendo:
Sed gaude potius tibi cùm contingit habere.

Ab amico quid ferendum.

Est jactura gravis quæ sunt amittere damnis,
Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicum.

Tempori non confidendum.

Tempora longa tibi noli promittere vitæ,
Quocunque ingrederis sequitur mors, corpus ut umbra.

Deus

Deus quibus placandus.

Thure Deum placa, vitulum ſine creſcat aratro,
Ne credas placare Deum, dum cæde litatur.

A potentioribus læſus diſſimula.

Cede locum læſus, fortunæ cede potenti:
Lædere qui potuit, prodeſſe aliquando valebit.

Caſtiga teipſum.

Cùm quid peccâris, caſtiga teipſe ſubinde:
Vulnera dum ſanas, dolor eſt medicina doloris.

Amicus mutatus non vituperandus.

Damnâris nunquam poſt longum tempus amicum
Mutavit mores, ſed pignora prima memento.

Beneficiorum collatis attende.

Gratior officiis quo ſis mage charior eſto,
Ne nomen ſubeas, quod dicunt Officiperdæ.

Suſpicionem tolle.

Suſpectus cave ſis, ne ſis miſer omnibus horis:
Nam timidis & ſuſpectis aptiſſima mors eſt.

Humanitas erga ſervos.

Cùm fueris famulos proprios mercatus in uſus,
Ut ſervos dicas, homines tamen eſſe memento.

Occaſionem rei commodæ ne prætermittas.

Quamprimum rapienda tibi eſt occaſio prima,
Ne rurſus quæras quæ jam neglexeris ante.

Non lætandum de repentino obitu.

Morte repentinâ noli gaudere malorum:
Felices obeunt, quorum ſine crimine vita eſt.

Pauper ſimulatum vitat amicum.

Quum tibi ſit conjux, ne res & fama laboret,
Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Iuge ſtudium.

Quum tibi contigerit ſtudio cognoſcere multa,
Fac diſcas multa & vites non velle doceri.

Brevitas memoriæ amica.

Miraris verbis nudis me ſcribere verſus?
Hos brevitas ſenſus fecit conjungere binos.

FINIS.